

Eerste Kamer der Staten-Generaal

Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
De heer ir. J.F. Rummenie
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Kazernestraat 52
2514 CV Den Haag
postbus 20017
2500 EA Den Haag

telefoon 070 312 92 00
fax 070 312 93 90

e-mail postbus@eerstekamer.nl
internet www.eerstekamer.nl

datum 22 april 2025

betreft Voorstel voor een Richtlijn tot wijziging van de beschermingsstatus van de wolf

ons kenmerk 176918U

Geachte heer Rummenie,

De leden van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) hebben in de commissievergadering van 15 april 2025 beraadslaagd over het Europese voorstel tot wijziging van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad wat betreft de beschermingsstatus van de wolf (*Canis lupus*) en het bijhorende BNC-fiche.¹ De leden van de fracties van de **BBB**, van **GroenLinks-PvdA**, **PvdD** en de **SP** gezamenlijk en de **ChristenUnie** hebben naar aanleiding hiervan enkele vragen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fracties van de BBB

De leden van de BBB-fractie willen allereerst hun complimenten overbrengen voor de zorgvuldige en voortvarende aanpak waarmee u beleid ontwikkelt om de problemen, die met de komst van de wolven in ons land zijn ontstaan, op te lossen en hierdoor samenleven met wolven in Nederland weer mogelijk te maken.

Deze leden namen kennis van de ontwikkelingen in de regels en wetten voor natuurbescherming in Europa en het voorgenomen beleid zoals dat door u is vastgelegd in het Landelijk Actieplan Wolf (LAW). Deze leden willen hierover nog de volgende vragen stellen.

Een aanleiding voor het afschalen van de 'strikt beschermde' status van de wolf naar 'beschermde' status van de wolf is volgens de Europese Commissie de verspreiding van de wolvenpopulaties over Europa en de vele gevallen van schade, overlast en bedreigingen die hiervan het gevolg zijn in dichtbevolkte gebieden waar mensen en (hobby- en gehouden) dieren confrontaties hebben met wolven.

Na de val van het ijzeren gordijn voorzagen ecologen en wolvenexperts dat de populatie wolven zich verder over Europa naar het westen zou gaan verspreiden, hetgeen geschiedde. De toename – en verspreiding van de wolvenpopulatie(s) in Europa overtreffen de voorspellingen. Een citaat uit een studie door BIJ12 luidt: 'Sinds 2015 komen er in toenemende mate wolven voor in Nederland. In 2019 kreeg een wolvenpaar in Nederland welpen, voor het eerst in 150 jaar. Op dit moment leven er tien wolvenroedels in Nederland. Ook in de rest van Europa groeit het aantal wolven; van ongeveer 14.000 in 2018 naar meer dan 20.000 in 2024. Inmiddels zijn er voortplantende wolvenroedels in 23 Europese lidstaten.

De verspreiding van de wolf neemt ook toe. Binnen de landen van de Europese Unie zijn negen wolvenpopulaties te onderscheiden. De wolven in Nederland maken voornamelijk deel uit van de

¹ COM(2025) 106.

datum 22 april 2025

ons kenmerk 176918U

blad 2

*Centraal-Europese populatie. Daarom is de ontwikkeling van deze populatie meegenomen in de studie.*²

De conclusie is dat de populatie wolven uit met name Duitsland en de Baltische landen zich succesvol heeft verspreid over Noordwest Europa. Deze wolven zijn naar Nederland gekomen, bevinden zich hier inmiddels tien jaar, hebben zich hier gevestigd en planten zich succesvol voort. Uit onderzoek naar de raszuiverheid (of al dan niet hybridisatie) is gebleken dat er sprake is van raszuivere wolven en dat van deze wolven de herkomst is vast stellen.

In de richtlijn 92/43/EEG VAN DE RAAD van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna lezen deze leden, voor het al dan niet beheren van een soort onder voorwaarden, de volgende tekst:

'De „staat van instandhouding" wordt als „gunstig" beschouwd wanneer:

- uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en*
- het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en*
- er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden;'*³

Wanneer deze leden de criteria uit de richtlijn vergelijken met de data en onderzoeken met welke onze officiële instanties sinds 10 jaar werken, kunnen deze leden,

- gelet op de voorspellingen van wolvenexperts die al meer dan 10 jaar lang konden voorspellen dat de succesvolle verspreiding van de wolvenpopulaties uit de ons omringende landen zou leiden tot de terugkeer en succesvolle vestiging van wolven naar – respectievelijk in Nederland;
- gelet op het verspreidingsgebied van de wolvenpopulaties – met name uit Duitsland en de Baltische landen;
- gelet op het onderzoek van BIJ12 over de verspreiding van de Nederlandse wolvenpopulatie;
- gelet op de DNA-onderzoeken naar de genetische afkomst van de wolven in ons land;
- gelet op de permanente vestiging en succesvolle voorplanting van de wolven in Nederland,

vaststellen dat de gunstige staat van instandhouding is bereikt.

Bent u het met deze leden eens dat, gelet op de bovenstaande constatering, er voor het vaststellen van de gunstige staat van instandhouding van de soort 'wolf' voldaan wordt aan de criteria die de richtlijn 92/43/EEG VAN DE RAAD van 21 mei 1992 stelt? Bent u het met deze leden eens dat, derhalve geen nader aanvullend onderzoek is vereist om dit vast te stellen? Bent u bereid om – bij twijfel of wanneer het risico bestaat dat de vaststelling dat aan deze eis wordt voldaan door voorstanders van de wolf juridisch zal worden aangevallen het wellicht verstandig is om deze conclusie – er wordt in Nederland voldaan aan de eisen met betrekking tot de gunstige staat van instandhouding – vooraf en op zo kort mogelijke termijn door de juridische expert van Europa te laten toetsen en zo nodig te laten bevestigen?

Preventieve maatregelen

Volgens de wet is een eigenaar/houder van dieren gehouden deze dieren te verzorgen en te beschermen. Dit is echter een 'open norm', er zijn namelijk geen expliciete en meetbare criteria gesteld waaraan getoetst kan worden of een dierhouder aan deze eis(en) voldoet.

² <https://www.bij12.nl/actueel/bij12-publiceert-studie-over-ontwikkeling-en-verspreiding-van-de-nederlandse-wolvenpopulatie/>

³ https://www.eerstekamer.nl/bijlage/20250318/richtlijn_92_43_eeg_inzake_de/document3/f=/vmlsld7svvvr.pdf

datum 22 april 2025

ons kenmerk 176918U

blad 3

Bent u het met deze leden eens dat niemand gehouden is tot het onmogelijke? Als het praktisch niet mogelijk is, of onwenselijk, zal er een belangenafweging moeten worden gemaakt om dierhouders hier al dan niet op te kunnen aanspreken?

Het plaatsen van wolfwerende hekken (wwh) is niet overal mogelijk gelet op de fysieke ruimtelijke omstandigheden of de wijze waarop begraasd wordt met vee. Het is duur en arbeidsintensief. Ook zien we dat de wolven steeds behendiger worden om de wwh te omzeilen. Daarnaast is een mogelijke oorzaak van zogenaamde surplus-killings⁴ door wolven juist de reden dat schapen niet kunnen vluchten wanneer zij binnen een raster worden gehouden. Bent u het met deze leden eens dat de mogelijkheid bestaat dat juist deze wolfwerende hekken er toe leiden dat er meer dieren ten prooi vallen aan wolven, omdat zij 1) niet kunnen vluchten en 2) de wolf hierdoor een verkeerd gedrag krijgt aangeleerd? Immers in het raster is het efficiënt en succesvol jagen?

Is er onderzoek gedaan naar een mogelijk – tegenovergesteld effect dan wat met de wwh wordt beoogd? Zo nee, kan dan zomaar de conclusie worden getrokken dat deze hekken werken en bescherming bieden tegen aanvallen door wolven, wanneer het aantal slachtoffers in relatie tot de inspanning van de wolf wellicht binnen rasters veel hoger is dan bij vrij rondlopend vee.

Wolfwerende hekken dienen voorzien te zijn van een spanningsdraad met een hoog voltage. Bent u met deze leden eens dat deze oplossing niet in alle gevallen wenselijk is, immers veel gronden die dan zouden moeten worden afgerasterd lopen langs wandelpaden (klompenpaden), ruitpaden, fietsroutes/mountainbikepad en plekken waar bijvoorbeeld kleine kinderen spelen. Is het plaatsen van stroomdraden in deze situaties niet onwenselijk?

Wolfwerende hekken vragen – zeker in het groeizame seizoen van grassen en overige planten – veel controle en onderhoud. Om de spanning op de draden te houden is dagelijks controle nodig, het maaien van gras en snoeien van planten en gewassen dient wekelijks te gebeuren om spanningsverlies op de draden te voorkomen. Daarnaast is het mogelijk dat deze afrasteringen al dan niet bewust door passanten worden verstoord of zelfs gesaboteerd. Is de dierhouder verplicht tot het verrichten van alle preventieve maatregelen, controle en monitoring alsmede reparaties? En hoe ziet de 'verplichting tot bescherming van dieren' er uit wanneer er door derden sabotage wordt gepleegd aan de wwh?

Kuddebewakingshonden

Een andere vorm van preventie zouden de zogenoemde 'kuddebewakingshonden' kunnen zijn. In het buitenland zijn hier negatieve ervaringen mee. Deze leden noemen er een paar:

- dit zijn zeer grote en sterke honden die veel voedsel en verzorging vragen;
- deze honden beschermen de kudde tegen indringers maar maken mogelijk geen onderscheid tussen een wolf die de kudde aanvalt of een hond van een wandelaar die (te) dicht in de buurt van de kudde komt. Ook schijnen deze honden zelf mensen als indringers te beschouwen;
- deze honden behoren tot speciale – vrij zeldzame en dus – dure rassen; de prijs van een pup kan oplopen tot meer dan 4.000 euro en de beschikbaarheid is beperkt;
- dierenwelzijn. Het laten bewaken van een kudde door honden betekent dus het weloverwogen confronteren van onze (huis)honden met een wild roofdier. De beelden van confrontaties in landen waar men hier ervaring mee heeft opgedaan zijn niet fraai en beslist niet diervriendelijk te noemen. Vaak raken ofwel de wolven ofwel de honden (zwaar)gewond bij dergelijke confrontaties. Een hond heeft ook geen kans tegen meerdere wolven.

⁴ Wolven doden binnen een raster veel meer schapen dan zij vanuit voedselbehoefte nodig hebben

datum 22 april 2025

ons kenmerk 176918U

blad 4

Kunt u een korte reactie geven op de hierboven geschetste nadelen welke met het inzetten van kuddebewakingshonden zijn gemoeid?

Onvruchtbaar maken/ sterilisatie/castratie?

In het debat over de wolf op dinsdag 25 maart 2025 in de Tweede Kamer wordt – met name door de PVV-fractie – de optie voorgesteld om wolven preventief onvruchtbaar te maken, waarmee voortplanting voorkomen wordt. Hier kleven naar de mening van de leden van de BBB-fractie enkel nadelen aan:

Ten eerste een principiële: de meest basale ordening in de natuur is die van het mannelijke en het vrouwelijke, gericht op voortplanting; sociale structuren in groepen dieren – zoals roedels wolven – zijn hierop gebaseerd. Dit zien we niet alleen bij wolven, maar bij vrijwel alle dieren die in groepen / sociale verbanden leven. Het enkel en alleen vanwege het voorkomen van voortplantingsmogelijkheid wegnemen van 'het mannelijke' of 'het vrouwelijke' kan ingrijpende gevolgen hebben voor de sociale structuur van de groep en hiermee ook het (sociale) gedrag van de groep. Daarnaast vinden deze leden een dergelijk ingrijpen niet ethisch, het ontnemt de natuur en specifiek 'het dier' datgene wat hem/haar natuur maakt. We doen dit ook niet bij herten voor de hertenbrunst of bij vele andere diersoorten waarbij juist die hormonale verschillen de driver zijn achter sociale structuren en gedrag (territoriumafbakening, zang door vogels, reewild wat territorium afbakent et cetera). Kunt u hier een reactie op geven?

Ten tweede de uitvoerbaarheid: dergelijke ingrepen dienen door professionals te worden uitgevoerd. Dit zijn dierenartsen of faunabeheerders met een vergunning om met verdovingsgeweren of vaccinatiegeweren op dieren te mogen schieten. Dit vraagt oefening en veelal moeten deze dieren tot op enkele tientallen meters worden benaderd om gericht een (verdovings- of vaccinatie) pijl te kunnen plaatsen. Een wolf laat zich niet zo makkelijk benaderen en bovendien mag dit nu niet. De vaardigheid en uitvoeringscapaciteit (voldoende professionals met de juiste medicatie en speciale geweren) schiet te kort. Naar de mening van deze leden is een dergelijke oplossing praktisch onuitvoerbaar. Een castratie of – zeker – sterilisatie van een wild dier wat direct daarna weer in het wild moet worden losgelaten brengt bovendien met zich mee dat nabehandeling/wondverzorging door dierenartsen bijvoorbeeld om infecties te voorkomen onmogelijk is. Kunt u een reactie geven op de (on)uitvoerbaarheid van castratie/sterilisatie of anticonceptie bij wolven?

Ten derde; wolven die – op basis van het wegnemen van hun vruchtbaarheid – zullen mogelijk hun gedrag veranderen. Het kan zijn dat het beschermen van hun territorium tegen rivalen hiermee verdwijnt. Dit biedt – wel vruchtbare – rivalen de mogelijkheid om zich verder te verspreiden op zoek naar vruchtbare partners. Bovendien bestaat de mogelijkheid dat jonge (vrouwjes)dieren, eerder dan bij de aanwezigheid van een alphaleidster in de roedel, door mannetjes bevrucht raken. Dit kan een onwenselijk gevolg zijn van het onvruchtbaar maken van het alphapaar. Zijn deze effecten voldoende onderzocht? En zo ja, wat waren hiervan de uitkomsten? Ziet u de mogelijkheid van preventieve onvruchtbaarheid als een reële optie om te komen tot het verminderen van het aantal wolven in ons land?

Beheer van wolven of optreden in het kader van crisis en calamiteiten met wilde dieren

De discussie over de overlast, schade en onveiligheid door de (aanwezigheid van) wolven ziet veelal toe op het (mogelijke toekomstige) beheer van de groeiende populatie. Om dit wellicht mogelijk te maken werden door Europa wet- en regelgeving aangepast, nu werkt u aan het in lijn brengen van de landelijke wet- en regelgeving. Dit alles valt onder onze omgang met – en bescherming van de natuur in Europa en Nederland. Wolven veroorzaken ook onrust en angst onder de bevolking in de wolvegebieden; hiervan zijn in de debatten al talloze voorbeelden genoemd. Helaas worden er ook onevenredig veel wolven doodgereden, hetgeen te verklaren is aan hun zwervgedrag op zoek naar een eigen territorium en partner. Bij andere diersoorten hanteren we een norm van ongeveer 6%

datum 22 april 2025

ons kenmerk 176918U

blad 5

'valwild', dat wil zeggen het aantal dieren in een populatie wat in het verkeer verongelukt. Met het officiële aantal wolven dat in het verkeer gesneuveld is zitten we inmiddels op bijna 15%. Bij iedere diersoort hoort een cijfer om actief aan populatiebeheer te gaan doen. Dieren verdienen het niet om doodgereden te worden. Het is wreed en vaak stressvol en pijnlijk. Ook is de verkeersveiligheid in het gedrang. Daarbij nemen de confrontaties met wolven-huisdieren, wolven – mensen en de zichtmeldingen op klaarlichte dag in bewoonde gebieden flink toe. We kennen allemaal de vele posts op sociale media. Na diverse aanvallen of bijna aanvallen op huisdieren, twee aanvallen op mensen en vele close encounters met wolven kunnen we vaststellen dat de mensen die er wonen het niet meer veilig vinden om in wolvengebieden te zijn. Recreanten mijden wolvengebieden. De openbare orde en veiligheid is in het gedrang. Bent u het met deze leden eens dat burgemeesters – in het kader van hun verantwoordelijkheid voor de openbare orde en veiligheid – mogen ingrijpen bij calamiteiten of (dreigende) crisissituaties met wilde dieren? Bent u bekend met de terughoudendheid onder de burgemeesters die hun bevoegdheid wel willen, maar veelal niet durven te gebruiken omdat zij vrezen voor rechtszaken (juridisch aangesproken worden en zelfs strafrechtelijk aangeklaagd worden) en voor bedreigingen door dierenactivisten? Ziet u een mogelijkheid om voor deze burgemeesters een landelijke opdracht of ontheffing te geven om hen – in het geval van crisis of (dreigende) calamiteiten de Rijksbescherming te gunnen zodat zij hieronder hun verantwoordelijkheid kunnen nemen?

Een dergelijke landelijke vrijstellingsregel of – opdracht vraagt om een zorgvuldige en professionele uitvoering. Voor het afhandelen van calamiteiten met wilde dieren werken (vrijwel alle) provincies al samen met de Stichting Wildaanrijdingen Nederland (SWN). De SWN kent een landelijk dekkend netwerk van getrainde en opgeleide vrijwilligers die beschikken over de juiste vergunningen, het juiste materiaal en vaardigheden. Bovendien werken zij nauw samen met Politie & Justitie en zijn zij 24/7 inzetbaar. Bent u bereid om aan de SWN een uitvoeringsopdracht te geven zodat deze stichting, als uitvoeringsorganisatie en gedekt door het Rijk, landelijk kan optreden, ingeval een situatie (crisis, dreigende calamiteit) met wolven hier om vraagt?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fracties van GroenLinks-PvdA, PvdD en de SP

De bijlagen van de Habitatrichtlijn kunnen worden gewijzigd om ze aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang aan te passen. Op basis van welke technische en wetenschappelijke vooruitgang is het voorstel tot wijziging gebaseerd?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fracties van de ChristenUnie

In uw de brief⁵ aan de Tweede Kamer van 7 maart 2025 geeft u aan dat bij de inwerkingtreding van de betreffende wijziging (van 'strikt beschermd' naar 'beschermd') Nederland "meer kan doen" in het voorkomen van incidenten met wolven. Welke concrete maatregelen heeft u in gedachten? Welke rol voorziet u voor terreinbeherende organisaties in het nemen van maatregelen om incidenten met wolven te voorkomen? Welke rol voorziet u voor provincies in het nemen van maatregelen om incidenten met wolven te voorkomen? Hoe voorkomt u dat er grote provinciale verschillen ontstaan? Welke rol voorziet u voor lokale bestuurders in het nemen van maatregelen om incidenten met wolven te voorkomen? Op welke manier draagt u zorg voor goede informatievoorziening en voorlichting als het gaat om de wolf?

De leden van de vaste commissie voor LNV zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag uiterlijk 20 mei 2025.

Hoogachtend,

⁵ Kamerstukken II 2024/25, 33576, nr. 419.

datum 22 april 2025
ons kenmerk 176918U
blad 6

G.J. Oplaat

Voorzitter van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit